

K aktuálnym otázkam výskumu slovenskej a českej barokovej hymnológie

SILVIA LAUKOVÁ (NITRA)

Problematika vzťahu českej a slovenskej barokovej hymnológie je tak široká a spletitá, že na ploche môjho príspevku je možné vyjadriť sa k nej len niekoľkými margináliami. Príspevok si teda kladie za cieľ vyjadriť sa k jej stavu a perspektívam, predovšetkým k heuristickému výskumu slovenskej barokovej piesne a aspoň v niekoľkých momentoch ho porovnať s možnosťami, perspektívami a statusom quo na českej strane a vopred upozorňujem, že v príspevku ide skôr o **zamýšľanie sa a naznačovanie**, ako o riešenie, či nebudaj vyriešenie vyššie spomenutej problematiky.

Aby sme mohli hovoriť o aktuálnych otázkach spojených so slovenskou barokovou duchovnou piesňou, museli by sme vyriešiť mnohé iné staršie problémy, ktoré v literárnej histórii pretrvávajú celé 20. storočie a trvajú dodnes. Preto hovoriť v tejto súvislosti o aktuálnych problémoch je viac-menej oxymorón, keďže tu viac ako kdekoľvek inde platí biblické „nič nie je nové pod slnkom“.

Hoci sa vo všetkých syntetických dielach, kratších štúdiách či príspevkoch stretávame, a to rovnako na českej ako na slovenskej strane, s tvrdeniami, že „*duchovná pieseň je u nás na jednej strane považovaná za jeden z kmeňových žánrov slovenskej barokovej literatúry*“ (Gáfríková, 2004, s. 61) alebo že „*ke stěžejním žánrům českého písemnictví doby baroka patří především duchovní píseň*“ (Malura, 1998, s. 69) či na inom mieste „*duchovní lyrická píseň představovala klíčový žánr české literatury doby baroka*“ (Malura, 2000, s. 311), predsa sa proklamovaný záujem zauzľuje už pri zaradení barokovej piesne do žánrovej sústavy. Termín hymnológia, ktorý som aj ja použila v názve svojho príspevku, najčastejšie používa na označenie duchovnej piesne zaradenej do kancionálu pre, dovšetkým Antonín Škarka vo svojej knihe *Půl tisíciletí českého písomnictví - Kapitoly z české hymnologie*. V slovenskom kontexte môžeme zaznamenať skôr pojem hymnistika (Gáfríková, 2004, s. 61). Obidva termíny, preberané do literatúry z hudobnej vedy, by potrebovali hlbší prieskum a prehodnotenie

svojho významu a uplatnenia v terminológii barokových básnických foriem. Rozkolísanosť, mohli by sme trochu až hyperbolicky poznamenať neprítomnosť jednotnej praxe žánrového vymedzenia zotrúva naďalej a môžeme len konštatovať, že ani jedna z novších kníh teórií alebo dejín literatúry, resp. poetík sa tejto problematike nevenuje, ani okrajovo - a preto používanie termínov hymnologická či kancionálová či duchovná či náboženská či hymnická baroková tvorba zostáva len na odborníkovi a na jeho vlastnom úsudku.

Iným naliehavým problémom slovenskej literárnej histórie orientovanej na barokovú kancionálovú tvorbu sú nedostatky v oblasti samotného textového výskumu, odhaľovania literárnych prameňov, nedostupnosť či neexistencia literárnych pamiatok i samotnej textovej literárnej analýzy. I keď môžeme konštatovať, že sprístupňovanie starších literárnych pamiatok sa deje na oboch stranách Dunaja, s takým istým presvedčením môžeme dodať, že sa tak deje len veľmi zriedkavo, na Slovensku je slovo zriedkavo ešte optimistické. Záujem sa sústreďuje predovšetkým na vydávanie syntetických prác typu dejín literatúry i keď, a to si uvedomuje všetci, sa tak nemôže (či snáď môže?) diať bez výskumu čiastkového literárno-kritického, textologického, poetologického, typologického a iného.

Oblasť duchovnej piesne bola ako keby mimo záujmu literárnych vedcov a skôr sa ich záujem na Slovensku sústreďoval na inú literárnu tvorbu slovenských i na Slovensku žijúcich českých evanjelikov. Ani jeden kancionál barokový, či už Tranovského *Cithara sanctorum* v akejkoľvek redakcii, či Szóllósiho spevník *Cantus Catholici* nebol poctený tým, že by bol vydaný v kritickom vydaní, i keď tu treba podotknúť, že kritické vydanie katolíckeho spevníka sa pripravuje. Takému vzácnemu vydavateľskému počinu vďaka *Cantus* ani nie tak svojej literárnej a historickej hodnote (i keď určite zohrali dôležitú úlohu), ako skôr svojej hodnote muzikologickej, vyplývajúcej z kvantity zachovaných nápevov v ňom, v čom *Cantus* predčil aj evanjelickú *Citharu*. Iné spevníky zostávajú aj naďalej zapadnuté prachom na policiach archívov a knižníc, mnohé sa spomínajú len v Minárikovej monografii *Baroková literatúra* - napr. *Modlitby a písničky k úlii všetch v spravodlivosti...* (Trnava 1759), spevník Mikuláša Augustína Housenku *Obradný spevník* (1681), alebo *Plesání duše krest'anské aneb Malý ručný kancionál* (1747). Minimálna pozornosť sa venuje fran-tiškánskym kancionálom a pasionálom autorov Juraja Pavlína Bajana a Edmunda Paschu, i keď sám Šmatlák konštatuje, že ich spevníky sa vyznačujú „osobitnými textovými a hudobnými hodnotami“ (Šmatlák, 1997, s. 260). Do tejto skupiny patria Bajanov *Beckovský kancionál* (1758), *Skalický pasional* (1759) a kancionál *Harmonia seraphica* (1777) a Paschov

Prešovský pasionál (1770), *Prušiansky pasionál* (1771), *Žilinský pasionál* (1771) a kancionál *Harmonia pastoralis* (okolo roku 1770).

Podobný osud postihol aj evanjelickú kancionálovú tvorbu. Vo svojej dobe vychádzala prevažne tlačou, predovšetkým v mnohonásobných vydaniach *Cithara sanctorum*, mnohé spevníky, rovnako ako katolícke, však zostali v rukopisoch a len krátke úryvky z nich sa objavili v antológiách, v Mišianikovej *Antológia textov staršej slovenskej literatúry* a v Minárikovej *Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva*. V poslednom čase sa barokovej duchovnej piesni na Slovensku venuje pozornosť na pôde Slavistického ústavu SAV.

Podobný osud má aj česká baroková kancionálová tvorba, i keď sa jej dostalo viac pozornosti ako slovenskej. Česká literárna historiografia však eviduje trvalý záujem o barokovú literárnu tvorbu. V Čechách vychádzalo a vychádza viac prác venovaných problematike tejto kultúrnej a literárnej epochy, spomeňme aspoň mená ako V. Černý, Z. Tichá, Z. Kalista, J. Vašica či M. Kopecký.

Problematike vzťahu českej a slovenskej barokovej hymnológie sa nevenuje pozornosť takmer žiadna. Vilikovského štúdia o *Cantus Catholici* a *Cithara sanctorum*, v ktorých môžeme takýto pokus zaznamenať (i keď len na malom priestore), sú už takmer 100 rokov staré. Tento „patologický“ stav pretrváva dodnes a na dokreslenie žalostnej situácie treba dodať, že všetky doteraz publikované systematické diela kopírujú vo väčšej alebo menšej miere Vilikovského zistenia.

Vzťahy českej a slovenskej hymnológie sa zachytávajú iba jednosmerne:

1. Konštatuje sa vplyv Tranovského *Cithary* na *Cantus* a preberanie piesní z evanjelického spevníka do katolíckeho.

2. Konštatuje sa (ale neskúma) prebratie piesní z českých katolíckych kancionálov (Rozenplutovho, Hlohovského, Dekakord) do slovenského *Cantus Catholici*.

Tieto dve jednosmerné cesty sú zrealizované, ale veľmi málo využívané a prebádané, pritom výskum prepojenia slovenskej a českej barokovej hymnológie, jej mnohých tvárí, nielen v podobe dvoch tu najviac spomínaných spevníkov, by mohlo priniesť výraznejší a komplexnejší pohľad na interakciu českého a slovenského kultúrneho, literárneho a náboženského života v 17. a 18. storočí.

Pre slovenskú i českú barokovú hymnológiu by bolo potrebné sprístupniť v textologickom i literárno-estetickom bádani všetky jej barokové cesty a aj týmto spôsobom prepojiť minulosť s prítomnosťou.

Literatúra

GÁFRIKOVÁ, G.: *Niekoľko poznámok k problému literárnohistorickej analýzy spevníka Cantus Catholici*. In: *Cantus Catholici a duchovná pieseň v strednej Európe*. Bratislava 2004, s. 61-66.

MALURA, J.: *Cyklus eschatologických písní v českých barokních kancionálech*. In: *Zyklusdichtung in der slavischen Literatur*. Magdeburg 2000, s. 311-317.

MALURA, J.: *Kancionál Jana Josefa Božana a jeho vztah k literární tradici*. In: *Pronikání českého jazyka a polského jazyka do středověké poezie a písněvé tvorby ve Slezku*. Opava - Cieszyn, 1998, s. 69-75.

ŠKARKA, A.: *Půl tisíciletí českého písemnictví*. Praha 1986.

ŠMATLÁK, S.: *Dejiny slovenskej literatúry I*. Bratislava 1997.